

Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen

De Denktank:
Ouders en Jeugdgroepen

auteur: Jan Dirk de Jong

In opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie

RBOND

ONDERZOEK & ADVIES

Inhoudsopgave

Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen	3
1. Inleiding	4
2. Ouderbetrokkenheid: aansluiting op aanpak risicojeugd en jeugdgroepen	5
2.1 Een visie op ouderbetrokkenheid als tweerichtingsverkeer	6
2.2 Een grote kloof tussen ouders en systeem	7
2.3 De kloof overbruggen en drempels verlagen	8
2.4 De praktijk van ouderbetrokkenheid	10
2.5 Een visie op ouderbetrokkenheid op de langere termijn	11
3. Ouderbetrokkenheid: de invloed van leeftijdsgenoten	14
4. Ouders en hun invloed op het stoppen met criminaliteit	15
5. Slotopmerkingen	18
6. Het Jongerenpanel	19
7. Literatuur	21
De Denktank: Ouders en problematische jeugdgroepen	23
Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen en de Denktank	23
De opzet van de Denktank	23
Het Jongerenpanel	24
Het Jongerenpanel	25
Denktank IV: Ouders en problematische jeugdgroepen	25
Inleiding	25
Stellingen	25

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen

De Denktank: Ouders en Jeugdgroepen

Datum: 8 oktober 2014
Tijd: 15:00-17:30
Locatie: Tobacco Theater, Nes 75-87, te Amsterdam

- Aanwezig:
1. Kamal Chabrani (Multi Plus Zorg & Dienstverlening)
 2. Trees Pels (Vrije Universiteit Amsterdam; Verwey-Jonker Instituut)
 3. Otto Schildknecht (Jongerenservicepunt; Aanpak Overlast, Futuro)
 4. Garry Werners (Project 'Onwijze Moeders'; Politie, Rotterdam)
 5. Sofyan Mbarki (Gemeenteraadslid PvdA Amsterdam; Calvin met Junior College)
 6. Jan Dirk de Jong (Rebond; Hogeschool Leiden; Erasmus Universiteit Rotterdam)
 7. Etienne van Koningsveld (Ministerie van Veiligheid en Justitie)
 8. Renee Siep (Ministerie van Veiligheid en Justitie)
- Afwezig:
9. Hicham Darif (jeugdhulpverlening, Spirit)
 10. Robby roks (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Onderwerp: Ouders en problematische jeugdgroepen

1. Inleiding

In opdracht van het Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een Denktank Problematische Jeugdgroepen geformeerd. Belangrijke vraagstukken over de aanpak van overlast en jeugdcriminaliteit worden in deze Denktank voorgelegd aan een gezelschap van 7 praktijkgerichte experts uit diverse relevante werkgebieden en wetenschappelijke disciplines. Deze 7 experts zijn aangevuld met de voorzitter van de Denktank (een criminoloog gespecialiseerd in jeugdcriminaliteit in groepsverband) en twee medewerkers van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen). Afhankelijk van het onderwerp stelt de voorzitter de invulling van de Denktank vast in overleg met het Ministerie.

Het onderwerp van de vierde Denktank is *ouders en problematische jeugdgroepen*. Ter voorbereiding van de discussie is zijn drie deelonderwerpen met bijbehorende vragen verspreid: (1) ouderbetrokkenheid en de aansluiting op de aanpak van jeugdgroepen en jeugdcriminaliteit, (2) ouderbetrokkenheid en de invloed van leeftijdsgenoten (3) ouders en hun invloed op het stoppen van een criminele carrière van hun kinderen.

Niet alle deelonderwerpen en bijbehorende vragen zijn in deze Denktank aan bod gekomen en ook niet in de volgorde die is voorgesteld. Dat is ook niet het uitgangspunt geweest van de discussie. De experts is gevraagd om aan de hand van de opzet vooral zelf essentiële en praktijkgerichte vragen, discussiepunten en stellingen aan te dragen met betrekking tot het onderwerp van deze Denktank. Dit leverde wederom een vruchtbare discussie op basis van praktijkkennis en onderzoeksopbredingen. Deze keer werd deze professionele expertise verder aangevuld met inzichten vanuit de persoonlijke ervaring van de meeste deelnemers als ouder in de Nederlandse samenleving.

Op basis van het verloop van het gesprek is de volgorde van de onderwerpen aangepast, zoals zal blijken uit het verslag van deze discussie en de opbrengsten van de Denktank. Daarbij wordt niet steeds vermeld wie precies wat heeft gezegd en vanuit welk vakgebied. Ook wordt niet in chronologische volgorde opgeschreven hoe het tweeënehalf uur durende gesprek precies is verlopen. De ordening van het verslag van de discussie vindt grotendeels plaats op basis van drie deelonderwerpen (waarbij het ene onderwerp uitvoeri-ger aan bod komt dan het andere). Ten slotte worden enkele slotopmerkingen geplaatst die in een volgende versie worden aangevuld met de opbrengsten - nuanceringen en aanvullingen - van het jongerenpanel. De literatuurlijst en bijlagen bieden verdere achtergrondinformatie.

2. Ouderbetrokkenheid: aansluiting op aanpak risicojeugd en jeugdgroepen

De eerste punt vraag is in hoeverre ouders voldoende worden betrokken bij de aanpak van overlast en jeugdcriminaliteit. Deze vraag kan betrekking hebben op *welke* informatie ouders krijgen over waar hun kind verantwoordelijk voor wordt gehouden en wat er met hun kind gaat gebeuren in de juridische afhandeling van bepaalde feiten. Van groter belang achten sommige experts echter *hoe* deze informatie wordt overgebracht en overkomt. Daarmee verwijzen zij naar de houding van professionals die informatie aan ouders presenteren en ook de houding van de ouders die de informatie ontvangen. Die *houding* of de *bejegening* lijkt van groot belang bij het vraagstuk of ouders wel voldoende en op de juiste wijze worden gewezen op hun *verantwoordelijkheden* wanneer hun kind betrokken is bij overlast en criminaliteit.

Alvorens de deelnemers van deze Denktank verder ingaan op deze vraagstukken is het zaak ook iets te zeggen over het *soort* ouders waar het over zal gaan in de discussie. De focus zal liggen op de ouders van *risicojeugd* die al is ontspoord of dreigt te ontsporen. Een groot aantal van deze ouders komt uit kwetsbare sociale omgevingen en hun gezinnen of families kennen diverse vormen van achterstandsproblematiek (een lage sociaal-economische positie, meervoudige gezinsproblematiek, persoonlijke problemen en nadelige ruimtelijke of sociale omgevingsfactoren).¹ Zulke ouders hebben doorgaans meer moeite om het hoofd boven water te houden dan gezinnen in een prettigere maatschappelijke positie en rustiger vaarwater. Ook ontbreekt het dergelijke gezinnen niet zelden aan een vruchtbaar en sterk sociaal netwerk. Dit maakt het lastiger om via de formele of informele weg informatie, ervaringsdeskundigheid en andere vormen van steun te organiseren en daarmee hun vele uitdagingen het hoofd te bieden.

Een bijkomende vraag is in hoeverre bepaalde '*allochtone*' gezinnen in zo'n achterstandssituatie ook nog kampen met bijzondere opvoedingsproblematiek die voortkomt uit een opmerkelijke etnisch- of religieus-culturele kloof tussen het rurale gebied uit het land van herkomst en hun stedelijke wijk in het Westerse Nederland. Die vraag lijkt tegenwoordig steeds lastiger te beantwoorden. Het antwoord hangt af van hoe goed men kan bepalen met welke generatie men te maken heeft en binnen die generatie met wat voor soort gezin. Te vaak projecteert men uit gemakzucht of onwetendheid het stereotype beeld van de achtergestelde eerste generatiemigrant die de taal niet machtig is en bar weinig van de Nederlandse samenleving begrijpt, op (jonge) '*allochtone*' ouders van nu. Veel ouders uit een latere generatie spreken de taal wel en hebben al veel meer van deze samenleving meegekregen doordat zij hier grotendeels zijn opgegroeid of zelfs al zijn geboren.

Het uitgangspunt van de discussie in deze Denktank is dat de ouders van risicojeugd ongeacht hun etnische afkomst, tegen veel soortgelijke barrières aanlopen in het zoeken, vinden en aanvaarden van hulp bij de opvoeding. Tevens is het uitgangspunt dat deze ouders over het algemeen allemaal het beste willen voor hun kinderen binnen hun eigen mogelijkheden en beleving van de situatie.

Wel is het van belang een onderscheid te maken tussen ouders van risicojeugd die vooral (1) *onwetend*, (2) *onmachtig* of (3) *onwillend* zijn, waardoor zij ernstige problemen hebben met de opvoeding en niet uitblinken

¹ Huiselijk geweld (o.a. getuige zijn van partnergeweld) verdient hierbij bijzondere aandacht. Deze kinderen worden zwaar door het leven getekend en krijgen littekens die lang moeten genezen (Van Schaik & Hermanns, 2011).

wat betreft ouderbetrokkenheid binnen de aanpak van die problemen. Dat gezegd zijnde lijkt het nu of de verantwoordelijkheid voor verbetering van ouderbetrokkenheid en de aanpak van opvoedingsproblemen, eenzijdig zou liggen bij deze onwetende, onmachtige of onwillende ouders. Dat is volgens de leden van de Denktank niet het geval: ouderbetrokkenheid moet van twee kanten komen.

2.1 Een visie op ouderbetrokkenheid als tweerichtingsverkeer

Uiteraard bestaan verschillende opvattingen over wat ouderbetrokkenheid zou moeten inhouden. Zo kan het begrip verwijzen naar ouders als een *cliënt* van een aanpak of juist meer als een *partner* in een aanpak. Hoe ouders van risicojeugd worden getypeerd in het licht van hun betrokkenheid, hangt in grote mate af van de vraag of zij *welwillend* zijn (maar wellicht ook pedagogisch onvaardig vanwege hun onwetendheid of onmacht) of *niet welwillend*. Onder de niet welwillende ouders zitten ook de ouders die zelf profiteren van opbrengsten uit de misdaad van hun kinderen (of daar zelf actief in deelnemen). Dat is een negatieve vorm van 'ouderbetrokkenheid' die we hier uiteraard niet bedoelen. De welwillende ouders kampen vooral met het feit dat zij onvoldoende weten wat er op straat speelt, de risico's van het internet niet kennen (digitaal pesten, sexting, grooming), maar ook het systeem van zorg- en hulpverlening onvoldoende begrijpen en/of vertrouwen.

Ouders van risicojeugd die welwillend staan tegenover hulpverlening zouden moeten worden gezien als een *gelijkwaardige* partner in de aanpak van de problemen. Ouders die daarentegen niet welwillend staan tegenover hulpverlening (en mogelijk zelf overlast veroorzaken of crimineel zijn en profiteren van de praktijken van hun kind of deze activiteiten bewust faciliteren), worden daarentegen gezien als onderdeel van de interventie en benaderd in de rol van een cliënt binnen de aanpak van overlast en criminaliteit. Als het gaat om de visie op ouderbetrokkenheid is deze in eerste instantie gebaseerd op de welwillende ouders die als partner ook een positieve bijdrage kunnen en willen leveren (al dan niet met de benodigde ondersteuning vanwege mogelijke onwetendheid en onmacht).

Het ideaalbeeld van ouderbetrokkenheid lijkt in die zin te zijn een niet-vrijblijvende en gelijkwaardige samenwerking tussen ouders en professionele partners in de ketenaanpak van overlast en jeugdcriminaliteit (in het bijzonder met school en de politie). Vanuit een *gezamenlijke* verantwoordelijkheid wordt in dit partnerschap gewerkt aan verbetering in perspectief en ontwikkeling van het kind binnen zijn of haar omgeving en persoonsgebonden mogelijkheden. Dit beeld van ouderbetrokkenheid als iets wat van zowel ouders als professionals komt, onderstreept dat de betrokkenheid van de eigen ouders van essentieel belang is in een aanpak van risicojeugd. Opvoeden zou idealiter ook moeten plaatsvinden op school, op de sportclub en in de buurt, maar de absolute *basis* ligt in het gezin. In een gesloten instelling waar ouders zowat volledig buiten beeld zijn, blijkt het (her)opvoeden van risicojeugd dan ook een lastige taak die weinig vruchten afwerpt (Hanrath, 2009; 2013). Ruim de helft van de gestrafte kinderen en jongeren pleegt dan ook binnen twee jaar na afloop van de straf weer een ernstig misdrijf (Wartha et al., 2011). Zonder een gedegen thuisbasis als fundament, lijkt een effectieve en duurzame aanpak van overlast en jeugdcriminaliteit in veel gevallen een gebed zonder einde te zijn.

Het is echter nog de vraag hoe men de benodigde ouderbetrokkenheid kan stimuleren. Bovendien is het de vraag hoe ouderbetrokkenheid het beste aansluit op een (lokale) aanpak van risicojeugd en problematische jeugdgroepen. Daaronder ligt nog de vraag wat een verbetering van ouderbetrokkenheid en die aansluiting op de aanpak, ons feitelijk kan opleveren en besparen in termen van een afname van overlast en jeugdcriminaliteit

(o.a. afnemende recidivecijfers) of een verbetering van rendement uit vroegsignalering en nazorg (ook in keiharde kosteneffectieve euro's).

Voordat daar verder over wordt gediscussieerd, grijpen de deelnemers van de Denktank terug op het gemaakte onderscheid tussen de welwillende en niet welwillende ouders. Er wordt gesproken van een duidelijke *kloof* tussen de bedoelingen vanuit het systeem van zorg- of hulpverlening en de beleving van de ouders van risicojeugd die invulling moeten geven aan hun betrokken partnerschap in de aanpak. Het is zaak deze kloof eerst uit te werken om vervolgens te begrijpen wat de uitgangspositie is vanuit waar men wil en kan werken aan de verbetering van ouderbetrokkenheid binnen de aanpak van risicojeugd.

2.2 Een grote kloof tussen ouders en systeem

Het uitgangspunt van alle deelnemers van deze Denktank is dat ouderbetrokkenheid niet alleen de verantwoordelijkheid is van de ouders die hulp nodig hebben en zich welwillende partner dienen op te stellen in de aanpak van hun risicojeugd. Het doel is ouderbetrokkenheid als een vorm van tweerichtingsverkeer waarbij *gelijkwaardigheid* in de (sociale) verhouding tussen de ouders, docenten, politieagenten en andere professionals van groot belang is, ondanks de feitelijke *ongelijkheid* in de (machts)verhouding binnen de aanpak. Maar wanneer betrokkenen worden bevraagd over ouderbetrokkenheid en samenwerking tussen ouders en professionals in de aanpak, ziet men vaak een grote afstand tussen de formele systemen en de ouders en het onderling wantrouwen is groot (zie ook Nijsten et al., 2002; Distelbrink et al., 2012).

Bij het bespreken van de achterliggende oorzaken van deze kloof passeren een aantal zaken de revue. Zo is de opvatting van enkele deelnemers van de Denktank dat de ouders vanuit het systeem onvoldoende worden betrokken in de aanpak omdat zij hoofdzakelijk *te laat* worden betrokken door de professionals. Van de kant van de ouders blijkt dat veel oorspronkelijk welwillende ouders van risicojeugd tamelijk *zoekende* zijn. Deze ouders willen wel hulp inzetten en de problemen binnen hun gezin aanpakken, maar ze weten niet goed waar ze die hulp kunnen vinden en hoe het systeem precies werkt.

Deze moeizame verhouding wordt verder gecompliceerd doordat bij migrantenouders relatief meer sprake is van ondersignalering van problemen bij hun kinderen. Daarbij werkt de toeleiding via school (mentor) soms ook minder goed vanwege een moeizamere relatie tussen 'allochtone' leerlingen en mentoren (Pels et al., 2013). Daarnaast doen in de sociale omgeving van ouders *spookverhalen* de rondte over hoe Bureau Jeugdzorg al snel je kinderen zal afpakken of over andere kwetsende maatregelen die je gezin zullen treffen zodra bekend wordt dat jij het alleen niet redt als opvoeder. Deze spookverhalen sluiten aan bij de stereotype beeldvorming in kwetsbare gemeenschappen over de benadering vanuit de zorg- of hulpverlenende instanties en van andere professionals binnen de ketenaanpak (in het bijzonder de politie). Het beeld heerst dat de bejegening vanuit deze instellingeng in de eerste plaats *veroordelend* is en weinig begripvol of meelevend: "Als ik hulp wil om het gedrag van mijn kinderen te corrigeren, word ik juist op mijn vingers getikt."

Deze spookverhalen en beeldvorming zijn tamelijk funest, aangezien het zaak is zo snel mogelijk met een hulpvraag van ouders te beginnen om eerder en op tijd (escalatie van) problemen binnen hun gezin in de kiem te smoren. Als een ouder echter ervaart dat het stellen van een opvoedingsvraag zal leiden tot het label van een 'minderwaardige' of 'gefaalde' ouder, is dit op zijn zachtst gezegd niet stimulerend. Wanneer ouders zich voortdurend om de oren geslagen voelen met hun onvermogen als opvoeders en hoofdzakelijk

aangesproken worden op hun fouten, dan gaan die ouders niet samenwerken met een professional als ‘welwillende partner’ (ondanks de hulp en versterking die zij hard nodig hebben). Ook kunnen ze zich bedreigd voelen voor de consequenties bij herhaling of voortzetting van de problemen (angst die wordt versterkt door de spookverhalen). De weerstand van deze ouders tegenover de bejegening en hun (irreële) angsten voor de gevolgen van hulp vragen (uithuisplaatsing), maken dat zij geneigd zijn weg te duiken voor hun problemen en hun verantwoordelijkheid of zelfs te gaan terugvechten tegen het systeem dat hen die angst inboezemt.

Om dergelijke redenen ervaren oorspronkelijk welwillende ouders dat zij wellicht een te hoge drempel te moeten nemen om hulp en ondersteuning te organiseren. Anderen lopen vast gedurende het proces en zijn vanwege die negatieve ervaringen niet langer ontvankelijk voor adviezen. Het resultaat van deze kloof tussen ouders en het systeem wordt eenzijdig verwerkt in de registratie: ouders werken niet mee. Oorspronkelijk welwillende ouders worden zo na enige tijd alsnog onwelwillende ouders. Onnodig veel welwillende ouders staan hierdoor op dezelfde achterstand als de onwelwillende ouders wanneer zorg- of hulpverlening uiteindelijk op gang komt en zij in een meer verplicht kader hun betrokkenheid moeten tonen.

Als dit inderdaad de situatie is zoals veel ouders die ervaren, dan loont het de moeite de druk voor ouders niet verder op te voeren en allereerst een stevige *brug* te bouwen tussen de belevingswereld van die ouders en de systeemwereld van de zorg- en hulpverlening. De achterstand die kenmerkend zou zijn voor de uitgangspositie bij starten van een zorg- of hulpverleningstraject moet eerst worden ingelopen om zo de druk die er al ligt op ouders niet onnodig verder op te voeren. Pas als die brug is geslagen, ligt er een fundament voor het vertrouwen en de gewenste bejegening van beide kanten die nodig is om aan de problemen te werken volgens het motto: eerst connectie dan correctie. Gaat men gelijk aan de slag in die achterstandspositie van wantrouwen en vooroordelen, dan bouwt men op drijfzand. Wanneer een hulpverleningstraject dan (weer) gedoemd is om te mislukken, wordt de schuld van het falen doorgaans eenzijdig bij de ouders gelegd die niet of onvoldoende meewerken. Het gebrek aan professionaliteit dat deels verantwoordelijk is voor de onvruchtbare bodem en de valse start, blijft vaak onbenoemd. Daarmee wordt de professionele zijde die verantwoording draagt voor succesvolle ouderbetrokkenheid als tweerichtingsverkeer, wellicht te veel uit de wind gehouden waardoor benodigde kennis en ervaring onvoldoende worden doorontwikkeld.

2.3 De kloof overbruggen en drempels verlagen

Het constateren van de kloof en de achterliggende oorzaken van de drempels leidt tot een aantal praktijkgerichte suggesties vanuit de deelnemers (in het bijzonder uit de hoek van politie, onderwijs en zorg- en hulpverlening). Deze suggesties betreffen het wegwerken van de achterstand in de uitgangspositie tussen de hulpbehoevende ouders en systeem van zorg- en hulpverlening.²

In de eerste plaats lijkt het van groot belang om de drempel te verlagen door meer *outreaching* en (pro)actief hulp aan te bieden aan ouders van risicojeugd. Dit zou bij voorkeur kunnen gebeuren vanuit de school en politie (wijkzorg). Als het goed is staan docenten en wijkagenten reeds in direct contact met de ouders en

² Zie ook: http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/7346_Handleiding_maatwerk_risicojongeren.pdf.

kunnen hen ontmoeten op plekken waar de ouders zich veilig en vertrouwd voelen (schoolgebouw, buurtcentrum of thuis). Wanneer blijkt dat een risicojongere ook een problematische leerling is, zou de school maximaal betrokken moeten zijn (en dus ook een opvoedkundige taak moeten onderschrijven). De school wordt doorgaans ervaren als een veilige plek door ouders, in het bijzonder de laagdrempelige ouderkamer. Ook de politie zou daar contact kunnen leggen met ouders en via thema's een licht werpen op bepaalde onderwerpen om hun onwetendheid en onmacht te verminderen (zoals straatcultuur of de gevaren van social media, zoals sexting en grooming). Het vertrouwen in de relatie tussen school, politie en ouders kan zo worden opgebouwd en uitgebreid op een veilige plek.³

Naast het verminderen van onwetendheid en onmacht bij welwillende ouders en het slaan van een brug tussen deze ouders en instellingen, is een belangrijk effect van een dergelijke aanpak dat men meer aan de voorkant van het probleem gaat zitten. Dat is van belang voor het tweede punt dat wordt genoemd om de afstand tussen ouders en systeem te verkleinen: *op tijd* ondersteuning bieden. Hulpverlenende instanties benaderen ouders nu vaak pas als er al (ernstige) problemen zijn. Het is zaak om deze problemen zoveel mogelijk te voorkomen doordat ouders bij de eerste signalen hulp durven te vragen en deze hulp ook op een juiste wijze wordt geboden. Het is van belang ouders niet af te schrikken de manier van hulp aanbieden.

Volgens een aantal deelnemers van de Denktank gaat het daarbij minder om de mate waarin ouders worden betrokken bij de problemen van hun kind, maar meer om de wijze waarop. Dit brengt ons op het derde punt waarmee de kloof is te overbruggen: een houding van *medeleven* (en niet veroordeling of medelijden). Hiertoe zou het uitgangspunt moeten zijn dat deze ouders niet bijzonder 'slecht' zijn in hun taak als opvoeder en ernstig tekort schieten. We doen allemaal ons best als ouders en we maken allemaal fouten (binnen onze persoonlijke situaties, mogelijkheden en vaardigheden). Ontsporing en delinquent gedrag bij pubers is doorgaans niet zo opmerkelijk. Het is zaak in dat licht ook het algemeen menselijke gedrag te zien in situaties waarin het bijzonder ontspoot en sprake is van ernstig delinquent gedrag. Door begrip op te brengen voor ieders onvermogen als ouder en een meelevende houding aan te nemen (zonder begrip op te brengen voor overlast en criminaliteit of een softe – en dus neerbuigende – houding aan te nemen), is het mogelijk ouders effectiever te ondersteunen omdat de wijze van hulpverlening ze dan niet tegen gaat staan. Dit is een noodzakelijk element in het proces: naast 'perspectief bieden' door grenzen stellen en richting geven moet een hulpverlener ook ondersteunen in het 'zin krijgen' in het doorlopen van het (lastige) traject. Daarbij is het ook effectief om samen dingen te doen in 'vredestijd' en zo vast aan een vertrouwensband werken die kan worden ingezet wanneer het misgaat.

Om de afstand tussen de ouders en het systeem op deze wijze te verkleinen alvorens een hulpverleningstraject op gang komt, vraagt nogal wat van de kwaliteiten van professionals (docenten, wijkagenten en hulpverleners) en ook van hun gemeenschapszin (buiten hun professionele belangen). Waar de meeste mensen deze gedachte vaak onderschrijven met het gevleugelde gezegde: 'it takes a village to raise a child', is de praktijk dat professionals soms weggelopen van die verantwoordelijkheid met uitspraken als 'dat is mijn kerntaak niet' of 'ik ben geen opvoeder'.

³ Een voorbeeld van een dergelijk project is Onwijze Moeders in de Rotterdamse wijk Spangen, zie: <http://www.welkominspangen.nl/show/blog/134/Onwijze-Moeders>.

Zo is de school naast het gezin en de straat bij uitstek een vindplaats voor deviant gedrag, in het bijzonder voor pubers. Zoals ook naar voren kwam in de Denktank Onderwijs en Problematische Jeugdgroepen heeft school in die zin idealiter een verantwoordelijkheid in opvoeding en vorming naast overdracht van kennis en vaardigheden.⁴ In de transitie van de zorg voor jeugd geldt school ook toenemend als vind- en werkplaats voor preventie en hulp. Maar om deze kwaliteiten te vragen van een docent of andere professional aan deze kant van de aanpak van risicojeugd, is het ook zaak docenten of andere professionals die in direct contact staan met ouders van risicojeugd – waaronder ook lastige ouders – beter te waarderen. Hoe zien wij de rol van de docent, mentor of de wijkagent ten opzichte van zulke ouders? Ook als een mede-opvoeder van hun kind die contact heeft en betrokken is? Of slechts de wijkagent die toeziet op handhaving en de leraar die een vak doceert? Die laatste, beperkte opvatting van het vakmanschap kan volgens de ervaringsdeskundigen resulteren in handelingsverlegenheid of desinteresse aan de kant van de professionals waardoor de kloof in stand wordt gehouden of zelfs verder wordt vergroot.

2.4 De praktijk van ouderbetrokkenheid

Na de bespreking van de kloof en de drempels komt de praktijk van ouderbetrokkenheid aan bod met als centrale vraag: wat is nodig om die ouderbetrokkenheid te verbeteren of te vergroten? Deze discussie leidt tot een aantal tips van de professionals die zij afleiden uit hun praktijkervaringen.

Ten eerste willen ouders het gevoel hebben dat zij de *regie* behouden in wat er staat te gebeuren met hun kind en niet dat zij falen door hulp te zoeken. Een bevoogdende en veroordelende houding vanuit professionals maakt dat ouders het nodig hebben van hulp eerder op zichzelf betrekken en op een negatief beeld van zichzelf als ‘mislukte ouder’. Nu lijkt een hulpverlener vaak ten onrechte te denken: ‘in deze situatie gaat het om mij als professional, dus ik moet handelen’. Daarentegen moet de professionals met een meelevende houding de ouders het gevoel bieden dat zij kapitein op eigen schip blijven terwijl zij meegaan in de manier van handelen die van belang is vanuit het oogpunt van de professional. Als de ouders teveel een houding proeven van: ‘het *mag* niet op jouw manier, maar het *moet* op de onze’, gaat dat hen tegenstaan. Evenals het besproken oordeel: ‘jij schiet tekort als ouder’.

Onderdeel van het medeleven is het besef dat ouders ook over de vooroordelen in hun gemeenschap moeten heenstappen en leren beseffen dat een kind alleen uit huis wordt geplaatst als ouders niet in staat zijn het kind veilig op te voeden in de thuissituatie (Karssen, Kooijman & Van Rooijen, 2014). Werken aan *communicatie* is dus een tweede punt dat van essentieel belang is. In de eerste plaats is het zaak een man of vrouw van je woord te zijn. Alleen als je al je afspraken nakomt en waarmaakt wat je belooft, kun je de ander aanspreken op het nakomen van afspraken en waarmaken van beloften. Dan verhouden de ouders zich niet tot een ‘vertegenwoordiger van het systeem’ maar tot een betrokken mens die ze laten zitten of met een probleem opzadelen ondanks diens inzet.

⁴ Zie voor de uitkomsten van de Denktank Onderwijs en Problematische Jeugdgroepen: http://www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl/fileadmin/w/wegwijzerjeugdveiligheid_nl/oudesite/doc/jeugdgroepen/Factsheet-onderwijs-en-problematische-jeugd.pdf (factsheet) of http://www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl/fileadmin/w/wegwijzerjeugdveiligheid_nl/Jeugdgroepen/Brochure_Tweede_Denktank_Onderwijs.pdf (uitgebreid verslag).

Zulke verhoudingen creëren in de realiteit is weerbarstig en vraagt ook veel van de eigen organisatie en van de samenwerking met de ketenpartners. Zo zijn soms bijzonder korte lijnen nodig tussen de wijkagent, het Openbaar Ministerie (de gebiedsgebonden officier) en de Raad voor de Kinderbescherming. Dit komt onder meer naar voren in de casus van een alleenstaande moeder met twee probleemkinderen (waarvan met een meervoudige gedragsstoornis en beide met een verstandelijk beperking). In totaal heeft zij zes kinderen op te voeden. Het scheelde weinig of de kinderen waren uit huis geplaatst vanuit een ogenschijnlijke Pavlov-reactie vanuit het systeem. Volgens de professional die over de casus ging moest de vraag echter zijn: hoe kunnen we deze moeder helpen door haar te ontlasten? Het is zaak dat ze wel de kinderen kan blijven helpen. Bovendien is uit huis plaatsen duurder. Door middel van de korte lijntjes en het vertrouwen is het uithuisplaatsen voorkomen en kon de moeder alle aandacht geven aan de andere vier kinderen terwijl haar twee probleemgevallen werden geholpen met haar als gelijkwaardige partner.

Zulk vertrouwen is iets dat moet groeien. Ouders willen echt het gevoel hebben dat de laatste beslissing bij hun ligt. En ze moeten het gevoel hebben dat hulpverleners hen ondersteunen vanuit vakmanschap en niet iets opdragen vanuit een machtspositie. Daarom is het zo belangrijk om naar de omgeving te gaan waar de mensen zelf zitten en zich vertrouwd voelen. Dan kun je ze beter in de juiste beslissing coachen. Hun houding is dan idealiter: 'kun je me helpen deze beslissing uit te voeren?' En de houding van de professional is weliswaar meelevend, maar niet soft: 'ik kan je helpen en ga me voor je inzetten, maar dan zijn er wél afspraken'.

Deze praktijkervaringen moeten leiden tot stevig verhaal over broze factoren: het bouwen van vertrouwen en het normaliseren van opvoedproblematiek. Zoals gezegd is dit geen 'soft' verhaal, maar een realistische visie vanuit de praktijk. Bovendien moeten 'criminele gezinnen' (de oorspronkelijke onwelwillende ouders die profiteren van het delinquente gedrag en kinderen daar soms expliciet toe aanzetten) keihard worden aangepakt met drang, dwang en pas perspectief wanneer zij bijdraaien. Om het onderscheid te kunnen maken en goed te bepalen tussen welwillend en onwelwillend is maatwerk (focus per casus, per gezin) gewenst.⁵ Zo kunnen verschillende instellingen en hun achterliggende belangen ook minder snel tegen elkaar worden uitgespeeld.

2.5 Een visie op ouderbetrokkenheid op de langere termijn

Om de gewenste veranderingen door te voeren en vergroting of verbetering van ouderbetrokkenheid duurzaam te bewerkstelligen, zullen op de lange termijn ook zaken moeten veranderen. Niet alleen individuele professionals en hun partners hebben een verantwoordelijkheid. Het is de overheid die een omslag moet stimuleren die organisaties stimuleert om zich te ontwikkelen in de richting die de professionals nodig hebben.

Het eerste punt dat wordt genoemd is de beperking van onze kijk (paradigma) op risicojeugd en jeugdzorg die nu vooral is gericht op het individu. Een 'paradigmashift' of 'cultuuromslag' zou moeten zorgen voor een visie die meer in het teken komt staan van lokale gemeenschapszin (op macroniveau) waar de vaardigheden van professionals op aansluiten (op microniveau). Het pedagogisch partnerschap tussen ouders, hun

⁵ Ook in het kader van het werken aan zelfsturing en 'eigen kracht' binnen de transitie van de jeugdzorg (in sociale wijkteams of door een enkele specialist) is de focus op één gezin, één plan een belangrijk, terugkerend thema. Zie o.a. het praktijkhandboek '1Gezin1Plan' (Bolt & Van der Zijden, 2014).

omgeving en de professionals dient in navolging van deze visie te landen in staand beleid (en niet projectmatig, maar duurzaam geborgd met sturing op samenwerkingsverbanden).

De vraag wat nodig is om ouderbetrokkenheid te stimuleren lijkt nog open te liggen in de huidige langetermijnvisie. Althans, de reflex is bij veel organisaties – ook in het kader van de decentralisaties van de AWBZ, Participatiewet en Passend onderwijs alsmede de transitie van de Jeugdzorg – om te doen wat we al deden. De regie over het sociale domein komt dus grotendeels bij gemeenten te liggen maar alle grotere partijen van voorheen worden doorgaans weer ingezet. Daarbij gaat nu wel meer aandacht uit naar het idee van ‘eigen kracht’ en de inzet van ‘sociale wijkteams’.

Deze ontwikkelingen lijken het karakter te hebben van een soort proeftuin van de bekende organisaties. Maar voor de kern van het probleem moet je terug naar de *beleving* van het gezin. Hoe maak je het gezin, in het bijzonder de ouders, betrokken bij het hulpverleningstraject? En op welke wijze kun je dat organiseren zodat zij een hulpverlener ervaren als iemand die naast hen staat en niet boven hen (bevoogdend, betuttelend of veroordelend)? Een betrouwbare, betrokken professional naast de ouder(s) en niet meer loslaten. Hier ligt een duidelijke taak binnen het lokale jeugdbeleid: samen optrekken met nabije en vertrouwde partners (vooral ook met de school). De beleidslijn vanuit de overheid zou dergelijke inzichten, kennis en ervaring moeten uitdragen in een heldere visie met oog voor bewezen kwaliteit (erkende interventies). De schijn van een systeem dat vooral zichzelf in stand houdt met prestatieafspraken omtrent dezelfde casussen waar zij al vijf jaar aan hebben gewerkt met twaalf instanties (langs elkaar heen), moet worden vermeden.

De gemeente heeft een cruciale nieuwe regierol vanuit waar zij de instellingen moeten vragen hun producten aan te passen (op grond van een kosten-baten analyse op lange termijn met een duurzaam effect tegen de beste prijs als uitgangspunt). Vanuit de Denktank komen drie aspecten naar voren die van belang zijn in die nieuwe rol. In de eerste plaats wordt gesproken over een *attitudeverandering* bij de gemeente (die in de lijn ligt van de eerder besproken cultuuromslag in onze visie op deze problematiek). De houding binnen lokaal jeugdbeleid lijkt nu vaak te veel een repressief karakter te hebben in navolging van landelijke ontwikkelingen. Deelnemers bestempelen deze attitude als ‘pedagogisch onjuist’. Het gaat in de jeugdhulpverlening om de kinderen en hun ouders. Het is zaak om kinderen die deviant gedrag uit de anonimiteit te halen en niet hun gezinnen in een hoekje te drijven. Wederom komt ter sprake dat die attitudeverandering betekent dat docenten ook een opvoedkundige taak hebben (en daarvoor gewaardeerd en beloond dienen te worden). En ook de politie is niet alleen een handhaver van regels, maar ook iemand die naast je staat en betrokken is op het welzijn van kind en gezin.

Het tweede punt van orde is een doorontwikkeling in de *professionalisering* van de lokale vakmensen die ouders moeten ondersteunen in de opvoeding van risicajeugd. De ervaring leert dat veel professionals wel willen, maar het benodigde vakmanschap nog onvoldoende beheersen in de singuliere vaardigheden die in de huidige tijd vereist zijn. Vooral docenten, agenten en zorg- of hulpverleners zouden gebaat zijn bij bijscholing om de benodigde gelijkwaardige houding te bewerkstelligen en een oordeel te kunnen uitstellen (niet in de laatste plaats bij de ‘allochtone’ probleemgezinnen waar vooroordelen al snel om de hoek komen kijken). Vooral in concentratiegebieden van probleemgezinnen zou het rendement opleveren om te beginnen met bijscholing en dan in het bijzonder van de voorhoede van professionals die inzien dat het in hun belang is. Het is niet vreemd om dergelijk vakmanschap te zien als een lerend systeem dat je moet bijhouden (net als in andere medische of juridische wereld). Sommige zaken blijven hetzelfde

waardoor het normaliseren van opvoedingsproblematiek in het licht van een veranderde bevolking van belang is. Maar kinderen veranderen ook met de ontwikkelingen in de wereld en hun generatie. Het is zaak dit bij te houden en toe te passen.

Het laatste punt dat naar voren komt is de behoefte aan een generalist die als regiehouder en poortwachter verbonden is aan het te ondersteunen gezin (overeenkomstig met de ambitie binnen de transitie jeugdzorg). De opmerking valt dat daarmee enigszins het wiel van decennia geleden opnieuw wordt uitgevonden (toen zo'n goede sociaal werker werd aangeduid als een 'gezinsvoogd'). Desalniettemin is een goede generalist nodig die in staat is zich op gelijkwaardige wijze dienend en hulpvaardig op te stellen, maar ook om 'onderbuikgevoelens' te toetsen die de gezinssituatie oproept met alle benodigde professionals (met drang en dwang) in zijn of haar kielzog. Een dergelijke generalist zou ook een besparing met zich meebrengen. Ter illustratie wordt een casus aangedragen van een multiprobleem-gezin dat in de oude constructie € 100.000,- kost aan hulp, maar door de inzet van de generalist zijn deze kosten teruggebracht tot onder de € 25.000,-.

3. Ouderbetrokkenheid: de invloed van leeftijdsgenoten

Na de uitgebreide bespreking van ouderbetrokkenheid als tweerichtingsverkeer en de mogelijkheden om verbetering aan te brengen, is kort gesproken over de invloed die ouders überhaupt nog hebben op risicojeugd na een bepaalde leeftijd. 'Peers' of leeftijdsgenoten winnen na een zekere leeftijd aan invloed ten opzichte van de ouders. Opgroeïende kinderen zijn doorgaans nog ontvankelijk voor de goede adviezen van hun ouders. Maar pubers worden vanaf een zekere leeftijd zeer sterk beïnvloed door hun leeftijdsgenoten, al keren zij zich doorgaans niet sterk af van hun ouders. Gezien dit feit is het de vraag in hoeverre wij de ouders van deze pubers nog (volledig) verantwoordelijk kunnen stellen voor het gedrag van hun kinderen?

De invloed van ouders is sterk leeftijdgebonden. Het beeld is dat ouders tot de leeftijd van 8 jaar kunnen opvoeden en dat in de eerste 6 jaar ongeveer je 'blauwdruk' wordt bepaald. Daarna is het eigenlijk vooral corrigeren en vanaf hun 12^e gaan kinderen zich echt losmaken van hun ouders. Jongeren worden pas 'verstandig' na hun 23^e (vooral gezien de hersenontwikkeling van jongens). Het voornaamste risicogebied tijdens het opgroeien van kind naar (jong)volwassene bestrijkt dus ongeveer 11 levensjaren.

Ouders die nog willen kunnen corrigeren zullen eerst een band moeten hebben opgebouwd met hun kind (zonder connectie, geen correctie). Naast correctie kunnen ouders ook nog invloed hebben op de keuze van de vrienden die de gedragsbeïnvloeding grotendeels gaan overnemen (socialisatie via de band gespeeld). Zo bezien zijn de gezinssituatie en de 'peergroup' geen losstaande sociale systemen. Wie laat je jouw invloed op het handelen van je kind overnemen? Als sociale arena is de school is ook heel belangrijk in deze verschuiving van socialisatieprocessen. Dit onderstreept het punt dat de school een opvoedings- en vormingsverantwoordelijkheid op zich zou moeten nemen.

Als we wachten tot het misgaat en rekenen op de corrigerende invloed van repressie en instellingen, komen we veelal bedrogen uit. Ontwikkelingsonderzoek naar de invloed van leeftijdsgenoten laten zien dat de invloed van deviante leeftijdsgenoten dermate sterk kan zijn dat gewenste positieve effecten van groepsinterventies in het jeugdstrafrecht worden ondermijnd (Gifford-Smith et al., 2005).

Een cynische opvatting is dat men aan de onderkant van de samenleving men geen tijd om de kinderen op te voeden, omdat met te druk is het hoofd boven water te houden. In hoeverre dit de oorzaak is van problemen wordt in het midden gelaten. Wel wordt besproken hoe opvoedingsondersteuning vorm zou moeten krijgen in het licht van de ontwikkeling van kinderen, de afnemende invloed van ouders en de moeilijke omstandigheden van kwetsbare gezinnen.

Het is zaak om ouders die hulp nodig hebben al steun te bieden in de prenatale fase. Daarbij gaat het in eerste instantie om het leren praten met je kind (wanneer het nog in de baarmoeder zit). In de eerste levensfase van het kind is het leren praten met je kind heel belangrijk, naast de inhoudelijke aspecten van de opvoeding. Tot 12 jaar is het mogelijk verder te helpen in de opvoeding van het kind. Na 12 jaar is de opvoedingsondersteuning hoofdzakelijk gericht op relatiemanagement en communicatie. Daar moet de basis dan al voor moet zijn gelegd doordat ouders hebben leren communiceren met hun kind. We moeten dit traject echter de communicatie tussen de volwassenen niet vergeten (ouders, docenten en andere professionals). Daarin kan ook extra informatie worden geboden over nieuwe en relevante ontwikkelingen in de veranderende samenleving die buiten het gezichtsveld van ouders vallen (op school, op straat en op social media).

4. Ouders en hun invloed op het stoppen met criminaliteit

De volgende kwestie is de invloed van ouders op risicojeugd en de mogelijkheden die zij hebben om hun criminele carrières van risicojeugd een halt toe te roepen. In recent onderzoek naar stoppen met criminaliteit en het terugdringen van recidive onder jonge veelplegers, is benadrukt dat ouders hierin een cruciale rol zouden kunnen spelen (Wijers & Van Drie, 2014). Criminele jongeren zouden vanwege hun ontwikkeling op die leeftijd nog onvoldoende beseffen wat voor leed zij aanrichten bij hun slachtoffers. Zij ontwikkelen pas die mate van empathie als ze meer volwassen zijn. Wel leven deze jonge daders mogelijk mee met hun directe omgeving. Zo zouden zij zich beter kunnen inbeelden wat zij hun eigen ouders aandoen als deze duidelijk blijf geven van lijden als gevolg van het criminele gedrag van hun kind.

Deze mogelijkheid geldt dus niet voor de 'foute' ouders uit de 'straatgezinnen' (Anderson, 1990) die zelf crimineel zijn of profiteren van de criminele activiteiten van hun kind. De 'goede' ouders uit de meer 'nette' gezinnen die wel het vermogen hebben om de negatieve gevolgen voor hen en de rest van het gezin of de familie met overtuiging over te brengen op de jonge veelplegers, zijn daarentegen goud waard volgens de onderzoekers. Gezien die potentiële rol in de aanpak van jeugdcriminaliteit en in het bijzonder het verhinderen van criminele carrières, adviseren de onderzoekers om ouders meer te betrekken. Daarbij zou het belangrijk zijn om de ouders niet als een soort 'medeverdachte' te behandelen maar juist als een bondgenoot bij het oplossen van een gezamenlijk probleem. Deze bevinding sluit naadloos aan bij de eerdere opmerkingen die zijn gemaakt in deze Denktank over de bejegening van 'welwillende' ouders als gelijkwaardige partners in de aanpak.

Vanuit het Ministerie van Veiligheid en Justitie is de vervolgvraag gesteld hoe die positieve invloed van ouders op stoppen van criminele carrières kan worden gestimuleerd? Nogmaals wordt benadrukt dat alleen strafrechtelijk interveniëren aan de achterkant van het probleem niet effectief is gebleken en bovendien erg duur is op de langere termijn. Jeugddetentie kost gemiddeld € 550,- per dag per jongere en ongeveer 80% van deze jongeren recidiveert nog steeds. Bovendien lijkt aan de voorkant van het probleem nog teveel te worden weggekeken. Zo vat een deelnemer het nieuwe begrip 'spookjongeren' dan ook op: als je niet goed kijkt, dan zie je deze jongeren niet en zijn het inderdaad net spoken. Zulke jongeren bestaan weliswaar niet voor het systeem (DWI etc.), maar ze lopen wel degelijk op straat. In de discussie over het zien van dergelijke 'spookjongeren' en het ondersteunen van ouders in hun invloed op hun kinderen en stoppen met criminaliteit, komt opnieuw de kloof ter sprake tussen de beleving van ouders en het systeem van zorg- of hulpverlening.

In de eerste plaats is het zaak dat ouders hun verantwoordelijkheid nemen in het overbruggen van deze kloof en het kritisch leren kijken naar de eigen opvoeding. Welke boodschap geef je jouw kind mee? Als je negatief bent over de maatschappij gebaseerd op je eigen slechte ervaringen met het systeem en je directe omgeving, zet je jouw kind zonder twijfel straks op enige achterstand in zijn of haar ontwikkeling. Kinderen zien namelijk meer dan men denkt, horen zowat alles en doen het meeste ook na. Vandaar dat bewustwording van dit proces en die verantwoordelijkheid in het ventileren van frustraties in verhouding tot je kind een belangrijk thema zou moeten zijn in opvoeding. Binnen de gemeenschap zou dit op een zelfredzame wijze moeten worden aangekaart doordat ouders vooral onderling over dit soort zaken gaan praten thuis, op feestjes en bij de supermarkt. Via een veilige plek als de ouderkamer op school kan die kennis worden aangeboden (ook door de wijkagent zoals in het project 'Onwijze moeders'). Maar onwetendheid en

onmacht bestrijden door deze inzichten in een ongelijkwaardige verhouding van hogerhand op te leggen, zal minder effectief zijn.

Ook kennis over bij wie je veilig kan aankloppen voor welke hulp (zeker als iemand zelf het netwerk daartoe niet heeft) is iets wat op deze informele, laagdrempelige plekken op 'outreaching' wijze zou kunnen worden aangeboden. Ouders met een eigen netwerk gaan te rade bij (groot)ouders, familie, vrienden, burens en eventueel school, de huisarts of het Centrum voor Jeugd en Gezin (als zij menen dat die mensen het beste met hen voor hebben). Maar als een ouder zonder een eigen netwerk aanvoelt dat het met één van de kinderen niet goed gaat en hulp nodig is (zonder het kind kwijt te raken en veroordeeld te worden als 'slechte' vader of moeder), waar kan die dan terecht? Die ouders voelen dat zij tegenover de professionals staan van school, politie en zorg- of hulpverlening. Om in die gevallen te komen tot de benodigde opvoedingsondersteuning en ouderbetrokkenheid is het zaak de eerder besproken brug te bouwen die de afstand verkleint en de drempels verlaagt.

Aan de kant van de ouders zouden bronnen uit nabije, informele netwerken uit hun omgeving (die wel enig vertrouwen of bekendheid genieten bij de geïsoleerde ouders) kunnen helpen om het wantrouwen weg te nemen. Zo krijgen de ouders zonder eigen netwerk toch informatie en steun uit een gemeenschap die minder op afstand staat dan het systeem. Ook zij krijgen dan hun eerste contacten van horen zeggen: "Daar zit op die dag Jantje of Mohamed op school in dat lokaal. Die helpt je echt verder met je probleem. Wees niet bang. Je zult geen stempel opgedrukt krijgen. En als je het prettig vindt, ga ik wel even met je mee."

Scholen en eventueel buurt- of sportvoorzieningen zouden zo als veilige vindplaats kunnen dienen voor dit soort ouders en daarmee als functioneel voorportaal voor de zorg (waar zij mogelijk dus bang voor zijn). Die achterstand van angst is niet in te halen met een goedbedoelde campagne en flyers in de moedertaal. Zo iets moet groeien van mond op mond en soms ook een beetje hand in hand. Het steunen van deze ontwikkelingen in het informele netwerk is geen overbodige luxe. Onderzoek wijst uit dat de ouders waar ons sociale vangnet het meest voor is bedoeld, er uit zichzelf vaak het minste gebruik van weten te maken.

Aan de kant van de *professionals* zouden 'best cases' – de diamanten of passionados binnen de organisaties – hun betrokken vakmanschap kunnen overdragen in de opleiding van collega's ondersteund door beleid en cultuuromslag binnen de organisatie. Dit zijn de mensen die niet soft te werk gaan, maar wel medeleven tonen voor de uitzichtloze situatie van ouders, de echte dialoog aangaan en een oordeel kunnen uitstellen. Deze professionals durven zich vaak ook kwetsbaar op te stellen als mens en in het bijzonder als ouder. Zij stellen zich dienstbaar op als hulpverlener en zijn in staat informele krachten in te zetten en gelijkwaardig te behandelen. Zij werken niet protocollair en niet aanbodgericht of marktgericht. Zij doen hoofdzakelijk wat nodig is op de manier waarop het lokaal en in dat gezin het beste werkt. Binnen het competentieprofiel van zo'n professional zou men naast de werkzame bestanddelen qua kennis en ervaring, ook de werkzame persoonlijkheid moeten vaststellen van iemand die uitstraalt dat hij of zij het echt meent en het beste wil voor ouder en kind. De vraag is echter in hoeverre dergelijke singuliere vaardigheden hard te benoemen in een competentieprofiel en getoetst kunnen worden in een sollicitatieprocedure.

Met betrekking tot het vermogen om steeds weer – onbevooroordeeld – die ene mens te zien worden ter afsluiting nog een paar woorden gewijd aan *polarisatie* tussen de wellicht achterhaalde begrippen 'allochtoon' en 'autochtoon'. Volgens de definities van het SCP of CBS zouden we inmiddels te maken hebben met

de zoveelste generatie ‘allochtonen’. Ondanks dat deze mensen veelal hier zijn geboren en hun voornaamste bindingen hier hebben, worden zij niet hetzelfde gezien en benaderd als zogenaamde ‘autochtonen’. Van minderheden wordt in steeds steviger taal geëist dat ze meedoen, maar tegelijkertijd wordt hen in dezelfde taal duidelijk gemaakt dat ze er niet volledig bij horen. De bejegening van diverse groepen Nederlanders als burgers is in die zin niet hetzelfde.

Zo blijven mensen met Marokkaanse (voor)ouders ‘Marokkanen’ in onze samenleving, in ieder geval in de beleving van de meeste mensen zonder Marokkaanse roots.⁶ Deze beleving wordt versterkt doordat die ‘nieuwe Nederlanders’ zich ook hoofdzakelijk gaan identificeren op basis van hun etnische (geloofs) gemeenschap en zich vooral ‘moslim’ of ‘Marokkaan’ voelen binnen Nederland.

De overeenkomsten tussen verschillende etnische groepen in onze samenleving lijken steeds groter te worden en verschillen tussen sociale klassen binnen etnische groeperingen wordt meer zichtbaar (zo spreken de ‘zwarte’ achterstandswijken van ‘Burberry’-Marokkanen om de ‘kakkers’ in hun gemeenschap mee aan te duiden). Maar het stigma van een eenduidig, stereotype beeld van vertegenwoordigers van die etnische groepen blijft stug voortbestaan. Met name de ‘Marokkaanse’ Nederlanders blijven generatie op generatie vastzitten in een eenzelfde negatieve (groeps)identiteit.

⁶ Zie ook de uitkomsten van het kunstproject van een ‘autochtone’ kunstenaar die zich in opiniestukken voordeed als een hogeropgeleide van Marokkaanse afkomst : <https://decorrespondent.nl/1935/Zo-word-je-een-veelgevraagde-mediamarokkaan/109151544645-39d5fc19>.

5. Slotopmerkingen

Ten slotte wordt deze Denktank weer afgesloten met enkele statements van de deelnemers waarmee zij benadrukken wat zij ten aanzien van dit onderwerp het meest van belang achten. Dit levert de volgende uitspraken op:

- De school moeten worden gezien als de vindplaats en het startpunt van ouderbetrokkenheid (of soms familiebetrokkenheid). Ouders worden geacht hun kinderen in te schrijven op een school en daar horen verwachtingen bij. Die verwachtingen op school kunnen de aanleiding zijn voor andere zaken als hulpvragen en preventie.
- Maak gebruik van de laagdrempelige ouderkamers op scholen op ouders te bereiken, te informeren, vertrouwen op te bouwen en te betrekken bij de aanpak.
- Maak van de professional (op school en in de zorg- of hulpverlening) een echte vakman en vermijd de oude hokjesgeest.
- We moeten af van de opvatting dat een hulpvraag van ouders over de opvoeding een brevet van onvermogen is. In tegenstelling, hulp vragen bij een probleem is juist dapper en daadkrachtig.
- De problemen van ouders met de opvoeding zijn universeel en moeten we hand in hand het hoofd bieden. De school moet daarbij een veilige plek zijn voor ouders en de mensen die voor de troepen uit lopen om hen bij te staan.
- Zonder netwerk, zonder kennis, zonder zelfvertrouwen en met angst voor een stigma blijven we op een muur van wantrouwen stuiten. Als professionals moeten we daarom meer leren denken vanuit de beleving van de ouders dan vanuit onszelf.
- Niet bevoogdend tegemoet treden betekent medeleven tonen en niet medelijden hebben.
- De vindplaatsen voor het stimuleren van ouderbetrokkenheid moeten vertrouwde plekken zijn voor die ouders, waar ze toch al komen en die ze niet associëren met het stigma van gefaalde opvoeder.
- Scholen zijn niet alleen plekken waar wordt opgeleid maar ook opgevoed.⁷
- We moeten ouders beter bereiken en voorlichten. En professionals beter opleiden en leren op steeds weer die ene mens te zien in plaats van een oordeel klaar te hebben.

De bevindingen van deze Denktank zullen worden verwerkt in een aantal stellingen die worden voorgelegd aan het Jongerenpanel: twee schoolklassen en (ex-)straatjongens. De nuances en inzichten die dit gaat opleveren worden in een volgende versie toegevoegd aan de uiteindelijke versie van dit kennisdocument.

⁷ Over de school als pedagogisch klimaat ging het ook in de tweede Denktank over *Onderwijs en problematische jeugdgroepen*. Zie het verslag hier: http://www.wegwijzerjeugdveiligheid.nl/fileadmin/w/wegwijzerjeugdveiligheid_nl/oude-site/doc/jeugdgroepen/brochure-denktank-onderwijs-en-problematische-jeugdgroepen.pdf.

6. Het Jongerenpanel

De bovenstaande uitkomsten van de Denktank zijn voorgelegd aan een Jongerenpanel bestaande uit leerlingen van twee middelbare schoolklassen (St. Aloysius College te Hilversum, HAVO-VMBO) en jongeren die bekend zijn met het straatleven van risicojeugd in Amsterdam. De 12 stellingen die deze keer zijn voorgelegd aan de jongeren betreffen hoofdzakelijk het deelonderwerp waar zij weinig affiniteit mee hebben of niet gemakkelijk over praten (in tegenstelling tot het jongerenpanel bij vorige onderwerpen als social media, school en rolmodellen).

Het onderwerp 'ouders' ligt mogelijk enigszins buiten de comfortzone en/of belevingswereld wanneer jongeren in groepsverband worden bevraagd. Het kan ook zijn dat het onderwerp niet stoer, erg privé of zelfs pijnlijk is (vooral in het geval van de risicojeugd uit probleemgezinnen die is gesproken). De reacties worden vooral gekenmerkt door bescherming (van het beeld van ouders), desinteresse (ouders zijn niet erg boeiend om over te praten) of bravoure-gedrag (het accepteren van geen enkele autoriteit). Een andere vorm van onderzoek dan het bevragen via een jongerenpanel door middel van stelling, zou wellicht andere (rijkere) informatie hebben opgeleverd. Desalniettemin is hieronder kort weergegeven wat naar voren is gekomen. De gebruikte 13 stellingen zijn toegevoegd als bijlage.

Zoals gezegd reageren de jongeren nogal wisselend op de stellingen die voortkomen uit deze Denktank over ouders. Opnieuw zijn verschillen met name merkbaar tussen ervaringen en opvattingen van de HAVO-VMBO schoolklassen ten opzichte van de Amsterdamse straatjongens. Al is er nu ook vooral onderling in de groepen veel verschil tussen houding en antwoorden. De jongeren zijn het wel eens over het feit dat ouders lang niet altijd weten wat er speelt in het leven van hun kinderen (op school, maar ook op straat en op social media). Sommige docenten bellen met de ouders om hen te informeren, maar de meeste nemen die moeite niet. Verder zou volgens enkele jongeren meer hulp aan ouders moeten worden aangeboden via de school. Maar aan de andere kant willen de jongeren hun ouders eigenlijk niet of zo min mogelijk op school hebben (dat is meer nodig voor kleuters en kleine kinderen).

De bejegening van hulpverleners, agenten of docenten levert gemengde reacties op. Een aantal jongeren meent dat ouders goed naar docenten moeten luisteren. Anderen geven aan dat ouders het altijd zelf beter weten. Op de vraag naar ervaringen met agenten en hulpverleners komen weinig reacties, op een paar negatieve na die ze verder niet willen toelichten in de grep ('ze gaan niet normaal met je om'). Taal zou in ieder geval volgende de kinderen in de huidige generatie van ouders met een migratieachtergrond niet of nauwelijks meer een probleem zijn. Het idee van 'cultuurverschillen' slaat onvoldoende aan voor een duidelijke reactie.

Over criminaliteit en ouders praten de jongeren liever niet. Een aantal komt met stoere voorbeelden uit films en series. Maar binnen de eigen omgeving wordt niet gesproken over de 'Dalton-gezinnen' die kenmerkend zijn voor sommige buurten. De overige stellingen over criminaliteit en ouders leveren ook vooral zwijgzame reacties op.

Het aanspreken van ouders op het (wan)gedrag van hun kinderen leidt wel tot eenduidigheid. De jongeren zijn het erover eens dat ouders vaker zouden moeten worden aangesproken wanneer het misgaat (vooral bij de 'kleintjes'). Op oudere leeftijd zouden ouders weinig tot geen invloed meer hebben. De jongeren geven

aan niet of nauwelijks te luisteren wanneer nog regels worden opgelegd (sommigen worden naar eigen zeggen grotendeels met rust gelaten). Zij doen 'hun eigen ding'. Dit betekent ook dat zij zich niet door hun leeftijdsgenoten zouden laten beïnvloeden: een opvatting die waarneembaar wordt tegengesproken door de groepsdynamiek in het panel. Gedragsafstemming in de discussie mondt uit in eensgezindheid over het feit dat een 'goede' (stoere) jongere alles zelf bepaald en zich van niets en niemand wat aantrekt.

Ondanks dat jongeren zo op zichzelf zouden staan, menen ze wel dat ouders ertoe kunnen bijdragen dat hun kind stopt met criminaliteit. Ondanks alles en de sterke invloed van leeftijdsgenoten zou het de jongeren wel raken wanneer zij zien hoe ouders lijden onder het gedrag van hun kinderen. Een huilende moeder zou daarvan een sterk voorbeeld zijn. Dit geldt overigens niet voor de (risico)jongeren met een moeizame relatie met hun ouders. Die hebben ook 'schijt' aan hun moeder (zeggen ze).

7. Literatuur

Anderson, E. (1990) *Code of the street. Decency, violence and moral life of the inner city*. New York: W.W. Norton & Company

Bolt, A. & Q. van der Zijden m.m.v. Diephuis, K., Tacq, E. & R. van Bommel (2014) *1Gezin1Plan. Handboek voor de praktijk*. Amsterdam: SWP

Coenen, T. & L. Koopman (2013) *Spijbelen doe je maar thuis. Het verhaal van een docent op het VMBO*. Amsterdam: Ambo Anthos

Distelbrink, M, Pels, T., Jansma, A., & R. van der Gaag (2012) *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met VVE, school, CJG en justitiële voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Gerritsen, E. (2014) *Hoe overleef je als gemeente de transitie jeugdzorg? 55 tips voor deskundig opdrachtgeverschap*. Amsterdam: Bureau Jeugdzorg Agglomeratie Amsterdam

Gifford-Smith, M., Dodge, K., Dishion, T. & J. McCord (2005) 'Peer influence in children and adolescents. Crossing the bridge from developmental to intervention science.' In: *Journal of Abnormal Child Psychology*, 33 (3): p. 255-265

Hanrath, J. (2009) 'Opvoeden in een gesloten jeugdinrichting: een contradictio in terminis?' In: *Proces*, 88 (3): p. 182-189

Hanrath, J. (2013) *Groepsleider als evenwichtskunstenaar. Het dagelijkse werk op de leefgroep in een justitiële inrichting*. Utrecht: Boom/Lemma

Karssen, C., Kooijman, H. & M. van Rooijen (2014) *Mevrouw, mag ik bij u wonen. Verhalen uit de praktijk van de jeugdbescherming (2^e druk)*. Amsterdam: SWP

Kleijwegt, M. (2005) *Onzichtbare ouders. De buurt van Mohammed B*. Amsterdam: Atlas/Contact

Kleijwegt, M. (2014) *Familie is alles. Onzichtbare ouders tien jaar later*. Amsterdam: Atlas/Contact

Nijsten, C., Geense, P., Pels, T. & W. Vollebergh (2002) *Allochtone ouders en justitie. Vragen en behoeften van Antilliaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Turkse ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie*. Den Haag: WODC

Pels, T., Gruijter, M. de, & V. Los (2013). *Bouwstenen voor gemeentelijk beleid: Vroegsignalering en hulp bij internaliserend probleemgedrag van adolescenten uit migrantengezinnen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut

Put, C. van der, Assink, M., Bindels, A., Stams, G.J. & S. de Vries (2013) *Effectief vroegtijdig ingrijpen. Een verkennend onderzoek naar effectief vroegtijdig ingrijpen ter voorkoming van ernstig delinquent gedrag*. Amsterdam/Den

Haag: Universiteit van Amsterdam, afdeling Forensische Orthopedagogiek/Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC), Ministerie van Veiligheid en Justitie

Schaik, N. van & J. Hermanns (2011) Van getuige naar dader? Onderzoek geweldsdelinquenten die als kind getuige waren van partergeweld.' In: *Sozio-SPH. Vakblad voor sociale en pedagogische beroepen*, 15 (102): p. 26-31

Segeren, M. & T. Fassaert (2014) *In de nesten. Analyse van de voorgeschiedenis van een groep jongvolwassen gewelddadige veelplegers uit Amsterdam*. Amsterdam: GGD Amsterdam/Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG)

Sok, K. (2013) *Samenwerken in de wijk. Actuele analyse van sociale wijkteams*. Utrecht: Movisie

Wartha, B.S.J., Tollenaar, N., Blom, M., Alma, S.M., Bregman, I.M. & A.A.M. Essers (2011) *Recidivebericht 2002-2008. Ontwikkelingen in de strafrechtelijke recidive van Nederlandse justitiabelen*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC)

Weijers, I. & D. van Drie (2014) *Stoppen of volharden. Portretten van jonge veelplegers*. Amsterdam: SWP

Bijlage I

De Denktank: Ouders en problematische jeugdgroepen

Actieprogramma Risicojeugd en Jeugdgroepen en de Denktank

Volgens recente statistieken van het Ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) daalt de geregistreerde criminaliteit en neemt het gevoel van veiligheid toe onder Nederlandse burgers. Toch blijft de signalering en aanpak van *overlastgevende* en *criminele jeugdgroepen* in 2015 nog steeds een prioriteit in het landelijke en lokale veiligheidsbeleid. De negatieve impact van dit soort groepen op de samenleving is groot. Het Ministerie van Veiligheid en Justitie pakt de problematiek aan met een speciaal Actieprogramma Problematische Jeugdgroepen. De resultaten van de groepsaanpak van de afgelopen jaren worden in 2013 gepresenteerd in een rapport van het WODC.

Een van de stappen in de verdere ontwikkeling van deze aanpak is het oprichten van een Denktank. De Denktank heeft als doel om maximaal vier keer per jaar een aantal specifieke thema's (vraagstukken) te behandelen ten aanzien van overlast en criminaliteit van problematische jeugdgroepen. De thema's worden steeds aangedragen door het Ministerie van Veiligheid en Justitie. De uiteindelijke opbrengst van de Denktank is een advies dat wordt aangeboden aan het Ministerie. Het Ministerie handelt naar dit advies (afhankelijk van mogelijkheden en politieke gevoeligheden) en bericht hierover terug aan de Denktank. Ook wordt het advies in een nader te bepalen vorm verwerkt in een kenniscentrum als 'open resource'.

De opzet van de Denktank

De Denktank bestaat uit een ronde tafel met 9 stoelen die worden bezet door een voorzitter, een vertegenwoordiger van het Actieprogramma en 7 uitmuntende experts ten aanzien van essentiële aspecten van risicojeugd: persoonlijke risicofactoren (lichaam en geest), problematische thuissituaties, persoonlijke ontwikkeling van kinderen tot jongvolwassenen, opgroeien op straat in achterstandsbuurt, groepsdruk en overlast en criminaliteit, jeugddetentie en recidive, de effecten van (positieve) rolmodellen, kansen en knelpunten in onderwijs en arbeid, verantwoorde vrijetijdsbesteding, voeding en lichaamsbeweging, seksualiteit en drugsgebruik, en de hedendaagse invloed van (sociale) media. De eerste bijeenkomst zal hoogstwaarschijnlijk dit laatste thema behandelen: de relatie tussen de ontwikkelingen in sociale media en problematische jeugdgroepen.

De leden van de Denktank zijn geselecteerd op basis van de *kwaliteit* en *diversiteit* qua expertise. Onderdeel van die kwaliteit is dat de experts hun persoonlijke passie voor het werk uitdragen en niet in de eerste plaats belangen behartigen van (politieke) partijen, organisaties of instellingen (achterliggende belangen). Tevens gaat de voorkeur uit naar dwarsdenkers (dus niet dwarsliggers): experts die 'out of the box' kunnen denken en niet bang zijn om met naam en toenaam te benoemen wat er mis gaat in de uitvoering van hun werkzaamheden (tussen organisaties, binnen organisaties en met betrekking tot menselijke tekortkomingen).

De experts kunnen wetenschappers zijn (op het gebied van de sociologie, criminologie, psychologie, psychiatrie of pedagogiek), maar het merendeel van de stoelen wordt bezet door experts uit de praktijk (jongerenwerkers, jeugdhulpverleners, wijkagenten of rolmodellen). Zeven stoelen kennen een vaste bezetting, twee stoelen worden per bijeenkomst gevuld door experts die er het meeste toe doen afhankelijk van het thema (vraagstuk) dat is aangedragen door het Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Van de deelnemers van de Denktank wordt gevraagd twee uur vrij te maken voor de inhoudelijke bijeenkomst en aansluitend een gezamenlijke maaltijd nuttigen. Voor hun tijd en inzet aan de ronde tafel zullen de deelnemers geen financiële vergoeding ontvangen (ook de voorzitter/organisator niet). Wel worden reiskosten vergoed en wordt voor een blijk van waardering gezorgd in de vorm van een bijzondere maaltijd. Deelname aan de Denktank is hoofdzakelijk een erebaan: de persoonlijke bevrediging van de deelnemers ligt in de waardering van hun bijzondere expertise en erkenning voor hun directe, dienstbare bijdrage aan het Nederlandse beleid op hun werk- en ervaringsgebied. De voorzitter van de Denktank zal de organisatie, de rapportage van de bijeenkomst en overige werkzaamheden rondom de Denktank, op zich nemen. Uiteraard worden de uitkomsten en de voortgang van de Denktank teruggekoppeld aan de deelnemers.

Het Jongerenpanel

De uitkomsten van de (volwassen) Denktank worden vervolgens besproken in een *Jongerenpanel* dat bestaat uit leerlingen van 2 middelbare schoolklassen (HAVO-VMBO) en een groep jongeren die bekend is met het straatleven van risicojeugd. De op- en aanmerkingen van deze jongeren worden van belang geacht omdat zij dichtbij de doelgroep staan of daar zelf deel van hebben uitgemaakt. Op deze manier wordt een extra controle toegepast op de bevindingen van de Denktank. De leden van de Denktank hebben dankzij hun expertise weliswaar unieke kennis van deze problematiek en zijn vaak werkzaam in de leefwereld van de jongeren, maar ze kijken daar wel door de bril van een volwassene naar. Het Jongerenpanel moet functioneren als een soort 'Eerste Kamer' die de opbrengsten van de Denktank verder aanscherpt met controle en commentaar. Op die manier wordt mogelijk ook een aantal nieuwe inzichten vergaard over hoe een probleemgerichte analyse en aanpak van het besproken thema worden ontvangen door de doelgroep.

Om de uitkomsten van de Denktank te bespreken met het Jongerenpanel wordt het oorspronkelijke verslag bewerkt tot een tiental stellingen. Deze stellingen moeten de kern bevatten van hoe de experts van de Denktank tegen het vraagstuk aankijken. De jongeren wordt vervolgens gevraagd of zij het eens zijn met de stelling en welke kanttekeningen zij daarbij zouden willen plaatsen. Deze reacties worden genoteerd en verwerkt in het eindverslag van de Denktank.

De stellingen uit de derde Denktank over 'Ouders en problematische jeugdgroepen' zijn voorgelegd aan het Jongerenpanel. De begeleidende tekst en gebruikte stellingen zijn hieronder toegevoegd als bijlage.

Bijlage II

Het Jongerenpanel

Denktank IV: Ouders en problematische jeugdgroepen

Inleiding

Door een aantal mensen die werken met risicojeugd en jeugdgroepen is gesproken over het ouders en in relatie tot problematische jeugdgroepen. Er is gesproken over of ouders voldoende worden betrokken bij de aanpak van problematische jongeren. Daarnaast is er gesproken over de invloed van leeftijdsgenoten op het problematische gedrag van sommige jongeren. En wat ouders daar zelf nog aan kunnen doen. Uit deze discussie is een aantal stellingen voortgekomen waar we graag jullie reactie op zouden willen hebben (eens/oneens/ja, maar...)

Stellingen

- 1) Mijn ouders worden onvoldoende betrokken bij de misstappen die ik maak.
- 2) Hulpverlener, agenten of docenten hebben niet de juiste houding naar ouders. Zij weten het altijd beter.
- 3) Veel ouders van zogenaamde 'allochtone' kinderen spreken de taal niet waardoor zij hulp niet of nauwelijks accepteren.
- 4) Naast de taal spelen culturele verschillen een rol bij het aanvaarden van hulp.
- 5) Ouders profiteren van de criminele daden van hun kinderen.
- 6) Ouders werken niet mee aan de hulp aan hun kinderen die in de criminaliteit zitten omdat ze bang zijn dat hun kinderen van hen worden afgepakt.
- 7) Hulp aan ouders moet bijvoorbeeld op school worden aangeboden dan is de drempel laag.
- 8) Ouders worden onvoldoende aangesproken op gedrag van hun kinderen.
- 9) Mijn leeftijdsgenoten hebben meer invloed op mij dan mijn ouders.
- 10) Mijn ouders mogen mij corrigeren.
- 11) Mijn ouders corrigeren mij.

12) Ouders kunnen ervoor zorgen dat hun kinderen stoppen met criminaliteit.

13) Als ouders hulp zoeken voor hun kinderen wordt dat gezien als ouders die hun kinderen niet in bedwang kunnen houden/niet kunnen opvoeden.

Ministerie van Veiligheid en Justitie

Dit is een uitgave van:

Ministerie van Veiligheid en Justitie
Postbus 20301 | 2511 DP Den Haag
www.rijksoverheid.nl/venj

Maart 2015 | Publicatienr: 83779